

*Dariko Simović**

Kriminalističko-policijski univerzitet u Beogradu

VLADIMIR MIKIĆ
POJMOVNIK EVROPSKE USTAVNOSTI

Beograd: JP Službeni glasnik, 2022, str. 1016.

Knjiga *Pojmovnik evropske ustavnosti* autora dr Vladimira Mikića, u izdanju JP „Službenog glasnika“, nesumnjivo je jedan od najznačajnijih rukopisa iz oblasti ustavnog prava objavljenih u XXI veku u Srbiji. U hvale vrednom poduhvatu, na preko 1.000 stranica teksta, dr Vladimir Mikić nas upoznaje s aktuelnim ustavnim rešenjima na evropskom kontinentu. U *Pojmovniku* je obrađeno 48 ustava. Sasvim razumljivo, izostala su ustavnopravna rešenja Ujedinjenog Kraljevstva, budući da je ustavno pravo ove države najvećim delom zasnovano na ustavnim konvencijama i običajima.

Sagledano iz perspektive metodološkog pristupa i sadržine, *Pojmovnik* je imponantno štivo u kome su ustavi država Evrope minuciozno razloženi na osnovne ustavnopravne institute. Sadržina gotovo svake pojedinačne ustavne odredbe razvrstana je u nekoj od 222 leksikografske odrednice.¹ Na kraju

* darko.simovic@kpu.edu.rs, redovni profesor na Kriminalističko-policijskom univerzitetu u Beogradu.

¹ Reč je o sledećim leksikografskim odrednicama: advokatura; azil i imigracija; aktivno biračko pravo; amnestija; brak; budžet i javne finansije; vanredni sudovi; vanredno stanje; veto šefa države; visoki sudski savet; vlada; vlada u parlamentu; vladavina prava; vojna neutralnost; vojna obaveza; vojni sudovi; vrhovni zapovednik; vrhovni sud; vršilac dužnosti predsednika republike; glavni grad; glasanje o nepoverenju vladi; glasanje o poverenju vladi; glasanje u parlamentu; gornji dom parlamenta; dejstvo odluka ustavnog suda; delegacija zakonodavnih ovlašćenja; delegacija ovlašćenja na međunarodne organizacije;

svake odrednice sadržana su upućivanja na druge, po tematici srodne odrednice, tako da je korišćenje *Pojmovnika* pojednostavljeno. Tekst sadrži i 67 tabela koje doprinose preglednosti prilikom sagledavanja uporednih rešenja.

dete; donji dom parlamenta; državljanstvo; državni savet; dužnosti građana; Evropska unija; ekonomski i socijalni savet; eksproprijacija; ekstradicija; emigracija; životna sredina; zabrana diskriminacije; zabrana mučenja; zabrana ropstva; završne i prelazne odredbe; zajedničko zasedanje domova parlamenta; zakletva; zakonitost; zakonodavna inicijativa; zakonodavni postupak u domovima parlamenta; zasedanje parlamenta; zaštita životinja; zdravstvena zaštita; identitet države; izbeglice; izbor sudija Ustavnog suda; izborna jedinica; izborna komisija; izborni sistem; imunitet; inkompatibilitet; intelektualna svojina; internacionalizacija ustavnog prava; interpelacija; javna uprava; javno beležništvo; javno pravobranilaštvo; javno tužilaštvo; javnost sednice parlamenta; jednakost; jezik; kvorum; klauzule večnosti; kloniranje; kolektivna bezbednost; kolektivni ugovor; komunitarno pravo; konkurencija i zabrana monopola; konsocijativno uređenje; konstruktivno izglasavanje nepoverenja; kultura i umetnost; lica sa invaliditetom; lišavanje slobode i pritvor; lokalna izvršna vlast; lokalna samouprava; lokalni i regionalni referendum; lokalni parlament; ljudska prava i osnovne slobode; mandat predsednika vlade; mandat predsednika republike; mandat saziva parlamenta; mandat sudije vrhovnog suda; mandat sudije ustavnog suda; mandat sudije; mandat člana parlamenta; manjinska prava; mediji; medijsko regulatorno telo; međunarodne organizacije; međunarodni ugovori; međunarodno krivično pravo; mladi, monarh; narodna inicijativa; nauka; nacionalni savet bezbednosti i odbrane; načela krivičnog prava i krivičnog postupka; načela sudskog postupka; načelo zakonitosti u krivičnom pravu; nezaposleni; nezavisnost sudstva; neposredna demokratija; nepremestivost sudije; neredovne okolnosti; objavljivanje propisa; obrazovanje; ograničenje ljudskih prava i osnovnih sloboda; odbori parlamenta; odgovornost vlade; odgovornost predsednika republike; ombudsman; opoziv predsednika republike; opozicija; organi regionalne autonomije; organi federalnih jedinica; organski zakon; oružane snage; ostavka; parlament; parlamentarna grupa; parlamentarna istraga; pasivno biračko pravo; penzija; peticija; pluralizam; podela vlasti; političke stranke; policija i snage bezbednosti; poljoprivreda i šumarstvo; pomilovanje; porezi; porodica; porota; poslaničko pitanje; poslovnik parlamenta; potpredsednik republike; potrošač; pravo na život; pravo na zaštitu podataka o ličnosti; pravo na ličnu slobodu i sigurnost; pravo na ljudsko dostojanstvo; pravo na nepovredivost doma; pravo na obaveštenost; pravo na odbranu; pravo na otpor; pravo na pravično suđenje; pravo na pravno sredstvo; pravo na pravnu pomoć; pravo na privatnost; pravo na rad; pravo na svojinu; pravo na stanovanje; preambula; predsednik vlade; predsednik parlamenta; predsednik republike; prelazna vlada; premapotpis; pretpostavka nevinosti; prigovor savesti; prigrabljivanje vlasti; prinudni rad; promena ustava; ravnopravnost polova; raspuštanje parlamenta; rat; regionalna autonomija; regionalni razvoj; religija; retroaktivnost; referendum; roditeljstvo; sastav ustavnog suda; svojina; secesija; simboli države; sindikat; sloboda veroispovesti; sloboda komuniciranja; sloboda kretanja i nastanjivanja; sloboda okupljanja; sloboda privredne delatnosti; sloboda savesti, mišljenja i izražavanja; sloboda udruživanja; smrtna kazna; socijalna država; spoljna politika; sport; stanje prirodne nepogode; strane trupe; stranci i lica bez državljanstva; stupanje zakona na snagu; stupanje ustava na snagu; suverenost; sudstvo; teritorija; teritorijalna decentralizacija; tolerancija; tržišna privreda; tumačenje ustava; ukaz predsednika republike; univerzitet; upravni sud; uredba vlade; usvajanje zakona; ustavna žalba; ustavni sud; ustavnost; federacija; finansijska revizija; hijerarhija propisa; cenzura; centralna banka; član parlamenta; štrajk.

Leksikografskim odrednicama prethode tri uvodne celine. U prvom od tri uvodna teksta autor nas upoznaje sa metodološkim pristupom na kome je zasnovan *Pojmovnik*, a ujedno kazuje svoja zanimljiva zapažanja koja su se razvijala i sazrela tokom pisanja ovog dela. Pored ukazivanja i na egzotična rešenja, za koje nismo mogli da pretpostavimo da postoje u evropskim ustavima, autor u vrlo nadahnutim pasażima iznosi gledišta koja mogu biti izrazito podsticajna za dalja promišljanja o dometima evropskog konstitucionalizma. Budući da obradu leksikografskih odrednica odlikuju preciznost i strogost, autor je u tom uvodnom delu rukopisa oslobodio svoje pero i iznedrio originalne sintagme i zaključke koji će, verujemo, imati značajan uticaj na razvoj teorije ustavnog prava u Srbiji. Kao ilustracija ovih reči može poslužiti autorova dosetljiva sintagma „adrenalinski ustavi“, koja se odnosi na ustave u kojima su ustavopisci prilikom formulisanja normativnih rešenja bili značajnije inspirisani ideologijom.

No, korisna su i zapažanja o lošim i zbunjujućim rešenjima koja odlikuju ustave i nekih uzornih demokratskih država. Saznajemo da veći broj ustava ima nezgrapne formulacije, nejasne konstrukcije, predugačke rečenice i ponavljanja. Zaključak je da nisu svi ustavopisci istog intelektualnog kapaciteta ili integriteta. Na taj način, postaje unekoliko jasnije da, bez obzira na funkcije koje treba da ostvaruje, ustav nikada ne nastaje u (približno) idealnim uslovima. Primeri nekonzistentnih ustavnih rešenja potvrđuju činjenicu da je ustavotvorni postupak po pravilu prožet nužnošću postizanja brojnih kompromisa.

U drugom od tri uvodna teksta sadržane su opšte informacije o ustavima pojedinačnih država. U tabelarnim prikazima autor ukazuje na službene nazive ustava i njihove prevode na srpski jezik, hronologiju usvajanja ustava i njihovog stupanja na snagu, način usvajanja i donošenja ustava, kao i kratak opis istorije uz ocenu tekstualnog kvaliteta ustava. Dakle, reč je o vrlo korisnim informacijama, koje mogu biti pouzdani putokazi za dalje istraživačke napore.

Naposletku, treći uvodni tekst ima za predmet obradu podataka o strukturi ustava. Takođe, u formi tabelarnih prikaza autor nas informiše o tekstualnom obimu pojedinih ustava, broju članova u ustavu, kao i o procentualnom učešću pojedinih tema u ukupnom obimu teksta. Nije izostalo ni prikazivanje strukture ustava posredstvom najznačajnijih ustavnih institucija. Dakle, autor se vrlo savesno brinuo o tome da naš pogled na evropske ustave bude celovit, a ne samo parcijalan, posredstvom rasparčanih leksikografskih odrednica.

Premda leksikografske odrednice čine srž *Pojmovnika*, već posle čitanja uvodnih tekstova postaje jasno da je autorov pristup sveobuhvatan i da nijedan aspekt evropskih ustava nije ostao izvan njegovog vidokruga. U tom smislu,

pored leksikografskih odrednica kojima su predstavljeni pojedini instituti ustavnog prava, autor pruža i svoje načelno gledište o evropskim ustavima.

Autor nije nastojao da traga za evropskim ustavnim identitetom. No, posle njegovog istraživačkog rada postaje jasnije da jedinstven evropski ustavni identitet ne postoji. Evropske ustave odlikuje raznolikost rešenja, ali i na prvi pogled neočekivano bogatstvo. *Pojmovnik* nas upoznaje sa onim što čini zajedničko evropsko ustavno nasleđe.

Opšti je utisak da se ustavotvorci uglavnom ne drže tradicionalnog okvira ustavne materije. Svedoci smo stalnog proširivanja ustavne materije, čemu nije odoleo ni naš ustavotvorac 2006. godine. Otuda, autor kritikuje ekstenzivnu ustavnu regulaciju i neskriveno zagovara trend dekonstitucionalizacije nekih instituta.

Nisu svi ustavi originalni. Autor ukazuje na velike sličnosti ustava Moldavije sa ustavom Rumunije. U nešto manjoj meri isto važi za ustave: Srbije i Slovenije, Malte i Italije, Hrvatske i Italije, Crne Gore i Hrvatske, Severne Makedonije i Hrvatske, Austrije i Nemačke, Islanda i Danske, Luksemburga (i Monaka) i Belgije, Azerbejdžana, Belorusije, Gruzije i Ukrajine (s jedne strane) i Ruske Federacije (s druge strane).

Pojmovnik je delo koje će znatno olakšati buduće istraživačke poduhvate na polju uporednog konstitucionalizma. Iako sam naziv dela upućuje na gledište da je reč o faktografskom i deskriptivnom štitvu, autor je, ne ugrožavajući osnovni karakter *Pojmovnika*, suvoparnost teksta razvejavao originalnim promišljanjima i efektnim kritičkim pasażima.

Nije teško zaključiti da je *Pojmovnik evropske ustavnosti* dr Vladimira Mikića delo bez uglednog modela u srpskoj pravnoj književnosti. Međutim, usuđujemo se da primetimo da je reč o originalnom poduhvatu koji nema uzora ni u inostranoj literaturi. Premda bi obim i sadržina *Pojmovnika* nameatali drukčije uverenje, ta stvaralačka energija izvirala je isključivo iz jednog, i to nesvakidašnjeg pera.

Ne izostavljajući iz svog vidokruga nijedan institut koji je dobio ustavni rang u bilo kojoj državi Evrope, *Pojmovnik* postaje zanimljiv i istraživačima iz drugih pravnih grana. Otuda, izražavamo uverenje da će ovo štitvo naići na daleko širi čitalački krug nego što to deluje na prvi pogled.

Nesumnjivo, ovim delom je značajno podignuta lestvica u pogledu standarda koji treba da odlikuju jedno delo iz sfere ustavnopravne nauke. Verujemo da je objavljivanje *Pojmovnika evropske ustavnosti* dr Vladimira Mikića upravo onaj nedostajući dašak svežine koji može da doprinese razbuđivanju već uveliko uspavane i memljive ustavnopravne nauke u Srbiji.